

ÖZBƏK ŞAİRİ YOLDAŞ EŞBEKİN YARADICILIĞINDA MODERNİZM VƏ ƏNƏNƏVİLİK

Müasir özbək poeziyasında şeirlərinin orijinallığı ilə seçilən şairlərdən də biri Yoldaş Eşbekdir. Yoldaş Eşbek təkcə özbəklərin yox, bütün türk xalqının ənənələrini, duyğularını, düşüncələrini, adətlərini modernist ruhu ilə qələmə almışdır.

Yoldaş Eşbek 1 sentyabr 1952-ci ildə Səmərqəndin İştihan rayonu Baytobi kəndində anadan olmuşdur. 1969-cu ildə orta məktəbi bitirən şair 1974-cü ildə Daşkənd Texnik İnstitutunun məzunu olmuşdur. Ədəbiyyata, sözə, sənətə bağlılığı 1974-1978-ci illərdə Daşkənd Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsində təhsil almasına səbəb olmuşdur. Bu ixtisası aldıqdan sonra Yoldaş Eşbek müəllimlik, tərcüməçilik, bir çox qəzet və jurnallarda redaktorluq etmişdir. 20-dən artıq kitabın müəllifi olan Yoldaş Eşbek "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdir. "Darıxaraq yaşayaram" (1981), "Yüksək ağaclar", "Mavi durnalar", "Yaşılığa baxaram" (1987), "Ağacların nağılı" (1988), "Əbədi məsafə" (1991), "Xəyal çiçəyi" (1989), 2015-ci ildə nəşr olunan "Əbədi məsafə" kimi kitabların müəllifidir.

Yoldaş Eşbeğin poeziyasına nəzər saldıqda onun şeirlərinin mövzu rəngarəngliyini, dərinliyini, ifadə genişliyini, poetik duyumluluğu aydın sezə bilərik. Onun şeirlərində müasirlik ilə ənənəvilik vəhdət təşkil edir.

Şeirlərinin əksəriyyətində "İnsan-Kainat-Tanrı" paralelliyini görürük. Əsasən, bir çox mətnlərdə kişi kimi təsvir olunan Allah obrazı Yoldaş Eşbək in yaradıcılığında qadın təsviri ilə verilmişdir. Məsələn, "Qadın" şeirində şair qadını Tanrı səviyyəsinə yüksəldir:

Özbəkçə:

U, ayâl!

Älämning egäsi

Häyrätdä

Häyrätlär...

Yüzüingdä säyası.

Däyaning älämi,

Älämning däyası.

Zärrälärgä bölingän qudrät,

Qudrätlärgä bölingän zärrä. (1,34)

Tərcümə:

O, qadın!

Aləmin sahibi

Heyrətdə

Heyrətlər...

Üzündə kölgəsi.

Dayənin aləmi,

Aləmin dayəsi.

Zərrələrə bölünən qudrət,

Qudrətlərə bölünən zərrə (1,36).

Biz bu misralarda türk xalqları üçün səciyyəvi olan Umay ananı görürük. Türk xalqlarında Umay/Humay ilahə kimi qəbul edilir. Türk mifoloji düşüncəsinə görə, Umayın şüa saçma funskiyası vardır ki, insanların bədəninə daxil olaraq ölənə qədər ona enerji verir. Şair də ona işarə edərək "Zərrələrə bölünən qudrət" deyir.

Şairin şeirlərində türk xalqlarının inancından doğan kultlara rast gəlirik. "Qaçmaqda olan qurdun yavrusuna söylədikləri", "Qisas" və başqa şeirlərində kultlara və simvollarla rast gəlirik. "Qaçmaqda olan qurdun yavrusuna söylədikləri" adlı şeirdə insan ilə heyvan paralelliyini görürük. Qurd öz balasına deyir:

Özbəkçə:

-Pädärigä lä'nät ulärning!

Äqsämä!

Çäpäyapmän-kü

İçimgä yütib

Boğzim qan bolsä-dä.

Toğrı yür!

Yügür!

Mening bäläm bolsäng äqsämä,

Äyäging üzilib tüşsä häm!

Äqsägäning körib qälsämi,

Yänä quvăr ärtingdän ädäm(1,15).

Tərcümə:

-Onların atasına lənət olsun!

Axsama!

Qaçıram ki

İçimə çəkib

Boğazım qan olsa da.

Düz gəz!

Qaç!

Mənim balamsansa axsama

Ayağın qopsa da axsama,
Axsadığını görüb gələr,
Yenə qovar səni arxandan insan.

Şeirdən əsas çıxan nəticə odur ki, özünün zəifliyini heç kimə göstərmə. Çünki insanlar zəif yerdən vururlar. Şair bu məsləhətləri əcdadlarımızın dili ilə verməyi daha uyğun görür.

"Qisas" rəmzlərlə zəngin şeirdir. Şair həm vətəndaş kimi, həm insan kimi haqsızlığa dözmək istəmir. Şairə görə, düşməndən qisas almaq mütləqdir.

Özbəkçə:

Men qışlâqqä kirämän, âtä,
Men qäsäs âlämän, älbättä,
Tärqäb ketär puşmānläringiz,
Yangrāb ketär gülşānläringiz.
Häli häm bār ekän düşmānläringiz.
Älingän öç-tuğılğan häyät,
Älınmāğan qasās-çuqur bātğan iz. (1,26)

Tərcümə

Mən kəndə girirəm, ata,
Mən qisas alacağam, əlbəttə.
Dağılır peşmanlıqlarınız
Səs-səda verəcək gül bağçalarınız
Hələ də varmış düşmənləriniz
Alınan öc - doğan həyat
Alınmayan qisas - dərin batan iz

Şair şeirində "alma" rəmzindən də istifadə edir. Türk mədəniyyətində olduğu kimi Yoldaş Eşbekin yaradıcılığında da almanın simvolik məna yükü çox ağırdır. Düşməninə, hətta özündən belə qisas alan qəhrəman bütün pisləklərə, şər dolu insanlara alma atır. O, ümid edir ki, almaya görə insanı həbs etməzlər.

Özbəkçə:

Älmä âtäyātğan biläk
Tälgunçä âtämän,
Telbälärçä külib qātämän.
U mālını təşläydi,
Ä'mālını təşläydi,
Hävlisini-vätänını
Təşläb qāçä başläydi.
Deräzälär sınib ketär älmädän,
Yer älmädür,
Kök älmädür,
Eh bu yurtdä-
Bu hävlidä birâr erkek qalmädi! (1,27)

Tərcümə:

Almalar atan bilək
Yorulanadək atıram,
Dəlilər kimi gülərək dönürəm.
O malını atırdı,
Əməlini atırdı,
Həyatını, Vətəninini
Atıb qaçmağa başlayırdı
Pəncərələr qırılır almadan,
Yer almadır
Göy almadır
Ah bu yurdda

Bu vətəndə heç bir kişi qalmadı!

Sonda isə "mən almayam, ata" deyən qəhrəman Qızılalma məfkurəsindən çıxış etməkdən çəkinmir. Ümumiyyətlə, Yoldaş Eşbek yaradıcılığında azadlıq, türkçülük məfkurəsi, demək olar ki, yanaşı irəliləyir. Bu iki ideologiya onun yaradıcılığının qayəsini təşkil edir. Amma şair öz ideoloji fikirlərini də xalq ənənələri arasında gizlədə, xalq nümunələri ilə bəzəyə bilir. Bu da şairin yaradıcılığını daha da zənginləşdirir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Yoldaş Eşbek. Ebedi mesafe. Ankara, 2015, 216 s.

XÜLASƏ

Məqalədə müasir özbək şairi olan Yoldaş Eşbek yaradıcılığından bəhs edilir. Yoldaş Eşbek şeirlərində müasirlik ilə ənənəviliyi paralel şəkildə verərək bütün türk xalqlarının ənənələrini, duyğularını, düşüncələrini, adətlərini modernist ruhu ilə qələmə almışdır. Məqalədə onun "Qisas", "Qadın", "Qaçmaqda olan qurdun yavrusuna söylədikləri" adlı şeirləri təhlil edilir.

Açar sözlər: *Yoldaş Eşbek, özbək, qisas, modernizm, folklor*